

УДК 338.24(477):330.322](045)

Ільїна А. О.

*кандидат економічних наук,
асистент кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету*

Піна А. О.

*Candidate of Economic Sciences,
Assistant of Economic Theory and Competition Policy Department
Kyiv National University of Trade and Economics*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ВІДНОСИН НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ

THE ROLE OF STATE IN ORGANIZATION OF INSTITUTIONAL RELATIONS AT INVESTMENT MARKET

Анотація. У статті розглянуто характер взаємодії попиту і пропозиції на інвестиційному ринку. Підкреслено необхідність утручання держави у відносини учасників інвестиційного ринку. Визначено сутність державного регулювання інвестиційного процесу. Досліджено порядок застосування державними інститутами регулятивних інструментів впливу на відносини учасників інвестиційного ринку. Надано пропозиції щодо застосування державою стимулюючих інструментів впливу на інвестиційний процес.

Ключові слова: інвестиційний ринок, інвестиційний процес, державне регулювання інвестиційного процесу, інвестиційна політика, інституційно-організаційний механізм державного регулювання інвестиційного процесу.

Вступ та постановка проблеми. Нині інвестиційний ринок відіграє визначальну роль у забезпеченні рівноваги економічної системи. В умовах інвестиційного ринку рішення про обсяги купівлі і продажу інвестиційних товарів споживачі та виробники приймають самостійно виходячи з об'єктивної потреби. Проте саморегулювання інвестиційного ринку не гарантує задоволення потреб споживачів незалежно від форм і результатів інвестиційної діяльності. Ринковий механізм організації інвестиційного процесу, по-перше, не вирішує проблему перерозподілу цінностей лише шляхом регулювання цін на товари; по-друге, неспроможний забезпечити виробництво суспільно значущих товарів, у тому числі й для незаможних верств населення (оборона, охорона громадського порядку тощо); по-третє, не сприяє збереженню інвестиційних ресурсів невиробничого призначення, що становить національне багатство, й не регулює їх вико-

ристання (наприклад, рибних багатств); по-четверте, не вирішує проблему здійснення інвестицій у людський капітал (відтворення робочої сили); по-п'яте, неспроможний самостійно вирішити регіональні, національні та міжнародні проблеми щодо глибоких структурних змін суспільного виробництва, стратегічних проривів в галузі науки і техніки, організації грошового обігу тощо (інвестування в інноваційні об'єкти). У такому разі інвестиційному ринкові властиві істотні недосконалості, усунення яких потребує активного втручання держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державного втручання у ринкові відносини суб'єктів інвестиційного процесу на основі застосування державою різних регулюючих важелів присвятили свої праці відомі сучасні українські науковці, зокрема: О.В. Гаврилюк, Ю.В. Кіндзерський, Т.В. Майорова, О.Г. Мігал, О.М. Петухова, А.А. Подлевський, І.М. Цур-

кан та ін. Разом із тим деякі зарубіжні дослідники, зокрема А.Р. Арнольд, А. Дамодаран, Л. Герцог, К.А. Фрут, Д. Стоуелл, Дж.В. Салакьюз, у своїх працях акцентували багато уваги на адекватній побудові ринкових відносин між суб'єктами інвестиційного процесу, де значну роль відіграє їх взаємодія з окремими державними інститутами.

Проте поза увагою українських та зарубіжних науковців залишилися питання формування інституційно-організаційного механізму державного регулювання інвестиційного процесу як комплексної взаємодії держави з учасниками інвестиційного ринку на основі застосування державою регулятивних інструментів прямого та непрямого впливу на інвестиційний процес, де держава може виступати як регулятор, інвестор та стимулятор.

Метою даної роботи є дослідження характеру взаємозв'язку між державними інститутами та суб'єктами ринкових відносин через застосування державою регулятивних інструментів впливу на інвестиційний процес.

Результати дослідження.

Ринок як найбільш ефективна форма організації та функціонування економічних відносин є важливим фактором збільшення зацікавленості суб'єктів господарювання у виробництві високотехнологічної інноваційної продукції на основі інвестиційної діяльності. Інвестиційний ринок являє собою сукупність економічних відносин між продавцями та споживачами інвестиційних товарів та послуг і структурується як ринок інвестицій та ринок інвестиційних товарів [1, с. 9–10; 2, с. 15].

Ринок інвестицій характеризується пропозицією інвестицій із боку інвесторів, що виступають як продавці, і попитом (потенційним або реальним) на інвестиції з боку потенційних учасників інвестиційного процесу, які виступають у ролі покупців. Потенційний попит виникає за відсутності конкретних намірів юридичної або фізичної особи за наявності доходу спрямовувати його на інвестування, тоді як реальний попит на інвестиції характеризується реалізацією конкретних намірів суб'єктів інвестиційного процесу на ринку. Врівноваження інвестиційного попиту та пропозиції відбувається через процес ціноутворення, коли обмін здійснюється на основі досягнення ринкової рівноваги. Продажу інвестиційного капіталу на ринку інвестицій відповідає ринок інвестиційних товарів (об'єктів інвестування), які існують як у грошовій, так і в натурально-речовинній формі. Основним фактором, який визначає обсяги інвестиційних товарів у ринковому обороті, є їх сукупна пропозиція, що протистоїть інвестиційному попиту. Однак рівність інвестиційного попиту й пропозиції витримується лише в масштабах ринку в цілому. Розбіжності між конкретними попитом і пропозицією регулюються ринком через реакцію цін за надлишку або нестачі певного виду інвестиційного товару [3, с. 336–338].

Рівновага інвестиційного ринку відіграє визначальну роль у забезпеченні ефективності інвестиційного процесу, однак не гарантує задоволення потреб споживачів. Державне регулювання тут може розглядатися як складова частина відтворювального процесу, об'єктивна необхідність якої пояснюється наявною потребою у вирішенні економічних і соціальних проблем, чого не забезпечує механізм ринкового саморегулювання.

В організаційному сенсі державне регулювання є важливим фактором інституційного впливу на інвестиційний ринок і розглядається як система заходів, за допомогою яких держава встановлює певні вимоги до юридичних та фізичних осіб через інституційно-організаційні інструменти: нормативно-правові акти, формальні і неформальні правила, а також через ринкові інститути саморегулювання, яким державою делеговано певні регуляторні повнова-

ження. Тобто державне регулювання являє собою, по суті, набір здійснюваних державними інститутами функцій, спрямованих на регулювання діяльності учасників ринкових відносин в зоні її впливу [4; 5; 6, с. 25, 53–55].

З огляду на викладене, державне регулювання інвестиційного процесу передбачає два основних методи: економічний, що охоплює економічні аспекти, які впливають безпосередньо на ринкові рішення, та адміністративний, що охоплює адміністративні аспекти впливу на інвестиційний ринок. На основі економічного методу регулювання держава регулює економічні відносини на ринку, зокрема через системи оподаткування і ціноутворення (наприклад, установлюючи максимальні або мінімальні ціни/тарифи), досягаючи зміни співвідношення цін на ринкову продукцію. За допомогою адміністративного методу регулювання держава виконує наглядові (контролюючі) функції, здійснює дозвільний вплив щодо встановлення способів, місця і часу організації чи ведення діяльності, правил ліцензування, стимулювання.

У цілому теорія державного регулювання інвестиційного процесу використовує комплекс інструментів, які здатні забезпечувати ефективність регулювання кон'юнктури інвестиційного ринку, що має відповідати основним макроекономічним параметрам розвитку національного господарства [7].

Моніторинг і контроль над протіканням інвестиційного процесу держава, приймаючи відповідні рішення стосовно застосування тих чи інших інституційних заходів щодо впливу на інвестиційний процес, здійснює через інституційно-організаційний механізм (рис. 1).

Методологічною основою наукового підходу до побудови цього механізму виступає об'єктивна дихотомія «держава – ринок (інвестиційний ринок)». У такому разі інституційно-організаційний механізм державного регулювання інвестиційного процесу можна представити як сукупність контролюючих та регулюючих заходів держави, які здійснюються через державні інститути й спрямовані на розв'язання певних суперечностей, подолання чи попередження проблем, які існують або можуть виникнути на інвестиційному ринку.

Як видно з рис. 1, держава, здійснюючи контроль над протіканням інвестиційного процесу, виступає в ролі регулятора відповідно до розроблення та затвердження нормативно-правових документів. Хоча держава також може виступати в ролі як інвестора, інвестуючи бюджетні кошти безпосередньо в реальний і фінансовий сектори економіки, так і стимулятора, здійснюючи стимулюючий вплив на хід інвестиційного процесу. Можна вважати, що держава проводить інвестиційну політику у двох формах: по-перше, шляхом формування та розподілу за галузями, регіонами, програмами і проектами державних інвестицій (законодавчі й виконавчі органи влади формують державний бюджет, позабюджетні державні фонди і спеціальні бюджети розвитку, розробляють програми, напрями інвестування, визначають обсяги державних інвестицій на основі розподілу і перерозподілу інвестиційних ресурсів (пряме регулювання)); по-друге, за допомогою економіко-правових інструментів стимулюючого впливу на національних та іноземних інвесторів щодо активного залучення й ефективного включення їх капіталу в інвестиційний процес (непряме регулювання).

Питання щодо визначення пріоритетів або ефективних напрямів вкладання інвестицій вирішується шляхом здійснення лише науково обґрунтованого й економічно вигідного спрямування інвестицій, обмеження підтримки збиткових і малорентабельних державних підприємств, заміщення повного бюджетного фінансування інвестицій-

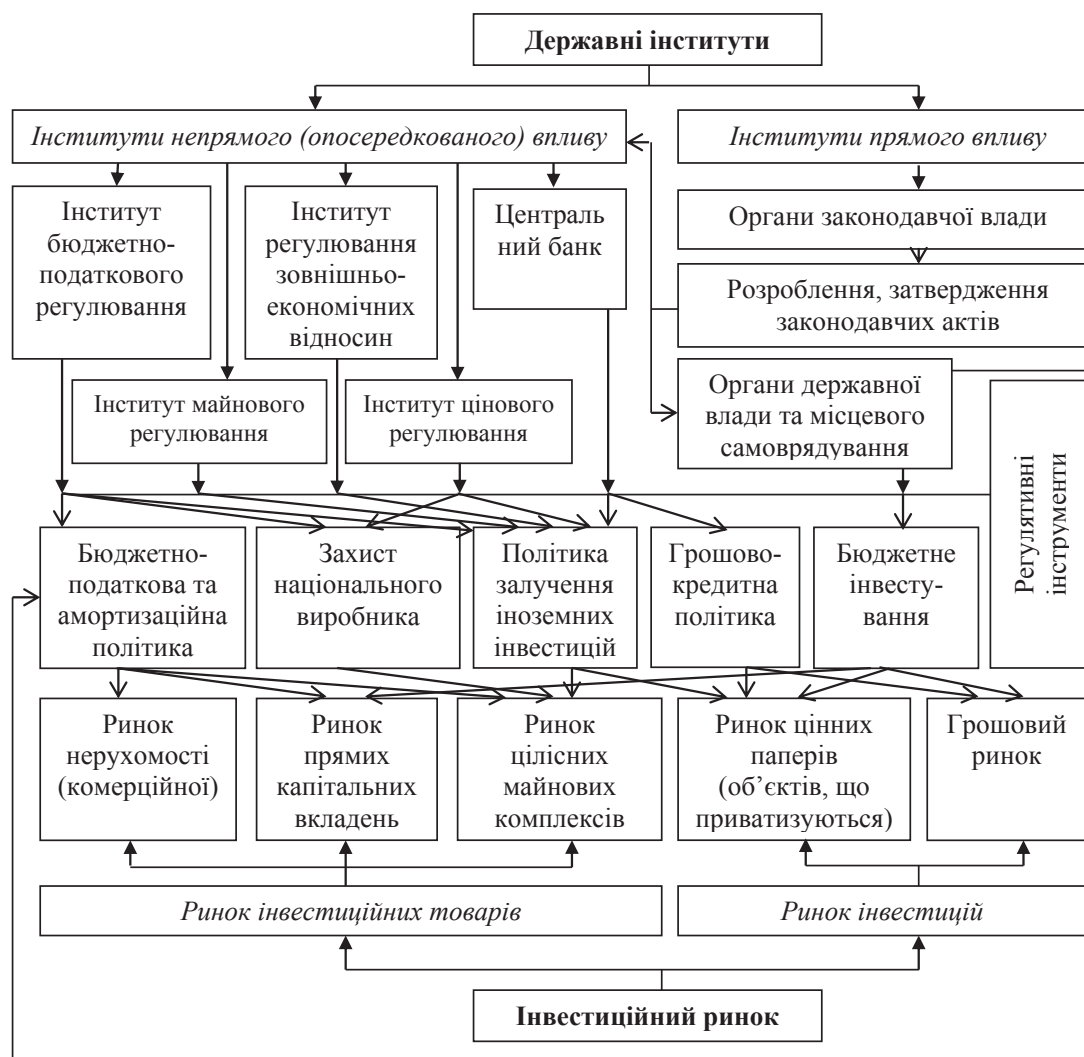

Рис. 1. Інституційно-організаційний механізм державного регулювання інвестиційного процесу

Джерело: розроблено автором

них проектів частковою участю держави, фінансування проектів за рахунок випуску та розміщення цінних паперів та ін. [8, с. 41–42].

Як правило, прямий вплив держави на інвестиційний процес здійснюється на основі вкладення бюджетних коштів в охорону навколишнього середовища, соціальний захист, грошові реформи, антимонопольні заходи. Світовий досвід показує, що за умов економічної кризи в країні роль прямого державного регулювання зростає, а в сприятливих економічних умовах необхідність у прямому впливі держави на інвестиційний процес зменшується, що дає змогу зосередити увагу на опосередкованому регулюванні інвестиційного процесу.

Запровадження інвестиційних стимулів передбачає застосування податкових преференцій, які полягають у диференційованому оподаткуванні прибутку та доданої вартості з погляду як різних ставок податків, так і різних умов їхньої сплати. Тут значну роль відіграє бюджетно-податкова політика держави, тобто комплекс заходів, спрямований на забезпечення стійких податкових надходжень до бюджету, на основі яких формується відповідна частка фінансування інвестицій. Завдяки бюджетно-податковій політиці держава може реально забезпечити дієву

мотивацію суб'єктів інвестиційного процесу [19, с. 505; 20, с. 265].

Регулятором інвестиційного процесу на основі реалізації бюджетно-податкової політики є інститут бюджетно-податкового регулювання (в Україні – Державна фіскальна служба).

Завдяки перерозподілу ВВП державні видатки забезпечують функціонування державного сектору, охорону громадського порядку та оборону, розвиток науки й освіти, медицини тощо. Від внутрішньої структури і динаміки ВВП безпосередньо залежить обсяг інвестиційних ресурсів. За рахунок зростання державного боргу також може стимулюватися сукупний попит у країні та створюватися умови для інвестування в економічне зростання. Водночас надмірний і довготривалий дефіцит державного бюджету є початком майбутнього гальмування інвестиційної активності в економіці [12, с. 178; 18].

Державна підтримка інвестиційного процесу для промислових підприємств передбачає застосування різних інструментів, наприклад: за рахунок відстрочки/розстрочки по сплаті податкових платежів; надання бюджетних інвестицій та гарантій; застосування основних (ставка оподаткування прибутку; податкові пільги; прискорена

податкова амортизація, яка дає можливості підприємству швидше, ніж на те розрахована податкова норма, відтворювати вартість основних засобів та оновлювати їх) і додаткових (терміни сплати, порядок перенесення отриманих збитків, створення спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку, податкові угоди з іншими країнами) важелів бюджетно-податкової політики [10, с. 15–16, 30; 21, с. 136].

Отже, обґрунтована частка бюджетного фінансування інвестицій у структурі бюджету має генерувати позитивний вплив на процес інвестування. Інвестиційний процес потребує державної підтримки, а отже, й залучення державною інвестиційних ресурсів. Це вимагає підвищення якості адміністрування податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету і створення достатніх фінансових ресурсів для бюджетного інвестування.

Згідно з Податковим кодексом України від 02.12.2010 № 2755-VI [22], для суб'єктів інвестування встановлюються такі інвестиційні податкові преференції, як інвестиційні податкові пільги, тобто зменшення зобов'язань зі сплати податку на прибуток підприємства на суму здійснених ним інвестицій у модернізацію діючих чи створення нових виробництв без стягування у майбутніх податкових періодах цієї суми.

Водночас український дослідник Ю.В. Кіндзерський [19, с. 495–496] виділяє такі інвестиційні податкові преференції:

1) інвестиційний податковий кредит як зменшення податкових зобов'язань із податку на прибуток підприємства на певний період на суму здійснених ним інвестицій у модернізацію та розширення виробництва з поверненням цього кредиту в майбутніх податкових періодах (вартість становить близько 1/2 ставки рефінансування центрального банку на рік надання чи 1/3 середньозваженої ставки комерційних банків за довгостроковими кредитами на інвестиційні цілі);

2) інвестиційна податкова премія, яка вводиться як одноразове, погоджене з податковим органом зменшення зобов'язання з податку на прибуток на суму, що перевищує згадані інвестиційні витрати підприємств із допустимим розміром, не більшим від п'ятої частини обсягів інвестицій.

Як бачимо, у Податковому кодексі України не реалізована ідея ефективного стимулювання інвестиційного процесу. Так, не передбачено застосування інвестиційного податкового кредиту й інвестиційної податкової премії до суб'єктів господарювання, які здійснюють інноваційно-інвестиційну діяльність. Окрім того, важливою є така особливість: оскільки інвестиційний процес, як правило, має довгостроковий характер, вищезазначені інструменти його податкової підтримки не є синхронними щодо нього. Наприклад, звільнення від оподаткування доходу у вигляді надходження інвестицій стосується лише моменту їх отримання від донора та не створює стимулюючих умов у подальшій реалізації інвестиційного проекту реципієнтом. Для ефективною реалізації інвестиційного проекту необхідна зміна інтенсивності державної податкової підтримки на різних етапах життєвого циклу інвестицій у рамках надання певних податкових пільг. Так, найбільша інтенсивність застосування податкових пільг є доцільною на етапі впровадження, коли інвестиції ще не дають віддачі. У міру утворення і збільшення доходу від реалізації інвестиційного проекту фінансові показники діяльності підприємства-реципієнта покращуються, що дає змогу зменшити інтенсивність надання державною податкової підтримки.

Поряд із первинним інвестуванням великого значення набуває створення заохочувальних умов для реінвесту-

вання прибутку, отриманого від інвестиційної діяльності. Сутність такої податкової пільги полягає у вилученні з бази оподаткування частини прибутку шляхом її зарахування до неоподатковуваних резервних фондів для фінансування в майбутньому інвестиційних потреб. Застосування державою цього інструменту має такі ознаки стимулюючого впливу:

– адаптованість механізму для вибіркового і загального підходу;

– здатність механізму резерву забезпечити пряму мотивацію до інвестиційної діяльності;

– створення опосередкованої захищеності підприємств через збільшення оборотного капіталу, збільшення масштабів діяльності, а також прискорення темпів нагромадження фінансових ресурсів для майбутніх інвестицій [15, с. 54].

Найбільші резерви податкового регулювання інвестиційного процесу містяться в оподаткуванні прибутку підприємств та встановленні плати за землю. Щодо стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій особливою значення набувають інструменти податкового стимулювання, вбудовані в конструкцію податку на додану вартість та мита. Спеціальний податковий режим може застосовуватися у спеціальних (вільних) економічних зонах та територіях пріоритетного розвитку [20, с. 266].

Основною причиною необхідної вибіркової об'єктів державної підтримки пріоритетних із позицій національної економіки інвестицій є обмеженість фінансових ресурсів держави, що виключає застосування податкових преференцій до будь-яких інвестицій. Визначальним критерієм для надання податкових пільг має стати дійсно інноваційний характер інвестицій, який оцінюється за системою кількісних та якісних параметрів «інноваційності» проектів і прозорим механізмом їх кваліфікації [12, с. 223; 20, с. 266–267].

Таким чином, бюджетно-податкова політика держави спрямована на широке охоплення діяльності національних виробників, що впроваджують інновації, мотивує першочергове інвестування в інноваційні проекти та забезпечує рівність умов для всіх суб'єктів інвестиційного процесу. Відповідно, податкова підтримка інвестицій має носити системний характер.

Інноваційна політика є інвестиційною політикою, зорієнтованою на інноваційний розвиток країни як система заходів, забезпечуючих упровадження інноваційних технологій за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки.

Формуючи цільові завдання інноваційної політики, держава спирається на об'єктивні потреби розвитку реального сектору економіки, у тому числі й через інструменти амортизації, шляхом розроблення сучасних економічно обґрунтованих норм і правил нарахування амортизації та встановлення певного порядку використання амортизаційного фонду. Йдеться, насамперед, про встановлення груп основних засобів та граничних строків їх використання у межах групи для підвищення ефективності процесу відтворення об'єктів реального інвестування. Сюди відносяться також об'єкти капітальних вкладень (у нове будівництво, на реконструкцію, розширення, технічне переозброєння діючих підприємств), об'єкти комерційної нерухомості, цілісні майнові комплекси та ін. [9, с. 71–72; 10, с. 30].

Інтенсивний фізичний, а особливо моральний знос основних засобів у сучасних умовах виробництва вимагає від держави реалізації гнучкої амортизаційної політики, що здатна прискорювати темпи та характер відтворення основних засобів, тобто заохочувати високу швидкість їх оновлення. У такому разі формується додаткове джерело

фінансових ресурсів на постійній основі, що досягається відповідними податковими пільгами та збільшенням обсягу чистого прибутку тих підприємств, які здійснюють прискорену амортизацію та списання капітальних активів. Тобто йдеться про стійке фінансування простого й навіть розширеного відтворення основних засобів (ефект Лахмана-Рухті) і, як наслідок, підвищення інвестиційної привабливості економіки [1, с. 12; 11, с. 46].

Окрім того, велике значення у здійсненні інвестицій як фактора модернізації економіки в умовах глобалізації має залучення кредитів. Стимулююча роль держави реалізується в політиці заохочення банківського кредитування, тобто в грошово-кредитній політиці, на основі створення доступних для суб'єктів господарювання кредитних ресурсів. Завдяки грошово-кредитній політиці держава регулює грошовий обіг, впливаючи на процес інвестиційної капіталізації банківської системи, що відображається на обсягах вільних фінансових ресурсів у потенційних інвесторів, зростання яких сприятиме збільшенню обсягів інвестування [12, с. 226; 13, с. 39].

На основі грошово-кредитної політики держава регулює інвестиційний процес через центральний банк (в Україні – Національний банк) шляхом регулювання попиту і пропозиції на позикові кошти.

Залежно від стану економіки центральний банк проводить грошово-кредитну політику у формі кредитної рестрикції або кредитної експансії.

Кредитна рестрикція (політика «дорогих грошей») проводиться під час інвестиційного буму для стримування інвестиційної активності, на основі чого відбувається подорожчання кредитних ресурсів, що змушує інвесторів вкладати кошти лише в найбільш ефективні проекти, а також сприяє зростанню державних інвестицій. При цьому застосовуються заходи ринкового гальмування інвестиційних намірів підприємств шляхом збільшення норми страхових резервів банків, продажу державних цінних паперів, підвищення облікової ставки Центрального банку [14, с. 6; 15, с. 27].

Кредитна експансія (політика «дешевих грошей») є інтенсивним засобом розширення кредитних операцій, яке здійснюється за низького рівня інвестиційної активності економіки в період економічного спаду для стимулювання економічного розвитку. Сюди відносяться: зниження офіційних ставок центральних банків і розширення лімітів на їх облікові та ломбардні операції; зменшення норми страхових резервів, частина яких вивільняється для інвестицій; зміна норм обов'язкових резервів; купівля державних цінних паперів у приватних інвесторів на відкритому ринку; зменшення ціни (відсотків) кредитних ресурсів Центрального банку; скасування кількісних обмежень на кредити та ін. [16, с. 49; 17, с. 27; 18].

Прямі іноземні інвестиції є значним фактором розвитку інвестиційних відносин між банками та суб'єктами господарювання. Вони займають особливе місце серед форм міжнародного руху капіталу, оскільки на відміну від портфельних іноземних інвестицій прямі іноземні інвестиції не є чисто фінансовими актами, здійснюються у вкладання капіталу у засоби виробництва, землю та інші інвестиційні об'єкти із забезпеченням управлінського контролю процесу реалізації й експлуатації інвестиційного проекту. Повноваження щодо залучення іноземних інвесторів до процесу приватизації шляхом укладення з ними чи їх посередниками відповідних угод покладені на інститут майнового регулювання (в Україні – Фонд державного майна), який сприятиме створенню нових підприємств, у тому числі й з пайовою участю іноземних інвесторів (спільні підприємства), і виступає як уповно-

важений орган державної влади, що стимулює розвиток міжнародного інвестування. Цей інститут створює умови для розвитку конкуренції виробників, сприяючи зниженню рівня монополізації на інвестиційному ринку з урахуванням вимог законодавства про захист економічної конкуренції, контроль над дотриманням якого здійснює інститут цінового регулювання (в Україні – Антимонопольний комітет) [17, с. 28–29; 23, с. 1–2; 24, с. 7].

Окрім того, виходячи із зарубіжного досвіду, стимулювання залучення іноземних інвестицій є функцією й інших державних органів, які надають різного роду підтримку підприємствам-реципієнтам і донорам, наприклад:

1) інституту, який регулює зовнішньоекономічні відносини – інфраструктурна та проектна підтримка у наданні землі, будівель і споруд для безкоштовного користування або за пільговими умовами; субсидій на користування енергетичними ресурсами; транспортних грантів; пільг щодо фрахту; грантів на ресурс- і природозберігаюче обладнання; грантів проектів, орієнтованих на підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів, поліпшення умов праці; сприяння у розробленні техніко-економічних обґрунтувань проектів; грантів на проведення науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт;

2) інституту, що регулює монетарну і банківську сферу – фінансово-кредитна підтримка у вигляді безпроцентних і пільгових кредитів, інвестиційних гарантій їхнього надання;

3) інституту бюджетно-податкового регулювання – податкова підтримка: зниження ставки оподаткування прибутку, податкові угоди з іншими країнами, скасування оподаткування реінвестицій, дозвіл прискореної амортизації, податкові кредити, звільнення від митних платежів імпорту обладнання та/або сировини тощо [7; 25, с. 4; 26].

Міжнародне інвестування забезпечує здатність суб'єкта господарювання ефективно використовувати не лише власні, але й інтернаціоналізовані ресурси. При цьому зовнішнє середовище формує канали передачі фінансових і матеріальних ресурсів, науково-технологічних і організаційно-економічних інновацій, від чого значною мірою залежить формування національного інвестиційного клімату. Досвід показує, що досягнуте за допомогою прямого іноземного інвестування зростання продуктивності праці та зовнішній ефект від передачі технологій формують позитивну динаміку показників розвитку національних підприємств та економіки приймаючої країни [24, с. 13; 27, с. 2–3]. Позитивний вплив прямих іноземних інвестицій можливий лише за наявності чіткої програми розвитку та продуманої політики взаємодії між іноземними інвесторами та національними підприємствами.

У сучасній глобальній економіці прямі іноземні інвестиції пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій (ТНК) на світовому ринку, включаючи підприємства в зарубіжних країнах для виробництва і збуту продукції, швидкого розповсюдження нових товарів і технологій у міжнародному просторі. Щодо можливих негативних впливів прямих іноземних інвестицій, то тут важливим є реалізація державою захисних функцій на основі розроблення стратегії економічної безпеки країни, які належать, як правило, до повноважень інституту бюджетно-податкового регулювання. Як інструменти захисту вводяться, наприклад, високі митні ставки на імпортні товари, спеціальні податки на іноземні інвестиції, обмеження або заборона ввезення окремих видів товарів до країни, субсидування національних інвесторів та експорту національних товарів.

Висновки. Отже, інституційно-організаційний механізм державного регулювання інвестиційного процесу діє

на основі впливу держави на його протікання відповідно до законодавства залежно від ситуації на інвестиційному ринку, а також через прийняття державою рішень в ролі інвестора, здійснюючи безпосереднє бюджетне інвестування (переважно в пріоритетні галузі), або опосередкованого впливу із застосуванням тих чи інших стимулів і регламентів через окремі державні інститути. На основі

викладеного інвестиційний процес можна розглядати як агрегований об'єкт державного регулювання економіки, з урахуванням чого держава має спрямовувати свої зусилля на стимулювання розвитку національної економіки через інвестиції, формування адекватного інвестиційного потенціалу країни та підтримки його на рівні, необхідному для поживлення економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Галлямова Д.Х. Сбалансированное развитие инновационной и инвестиционной деятельности на металлообрабатывающих предприятиях : [монография] / Д.Х. Галлямова, А.И. Кашин. – СПб. : СПУУЭ, 2011. – 138 с.
2. Herzog L. Investing the Market: Smith, Hegel and Political Theory / by Lisa Herzog. First Edition. United Kingdom: Oxford University Press, 2013. – 183 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://books.google.com.ua/>
3. Arnold A.R. Macroeconomics / by Roger A. Arnold. Eleventh Edition. Colifornia State University San Marcos: South-Western Cengage Learning, 2014. – 583 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode : <https://books.google.com.ua/>
4. Кусакін М. Технічне нормування і стандартизація як інструмент нетарифного регулювання ринку / М. Кусакін, В. Гуревич // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2007. – № 1. – С. 15–17.
5. Abouharb R.M. Human Rights and Structural Adjustment / by M. Rodwan Abouharb, David Cingranelli. – Published by Cambridge University Press, 2007. – 238 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://books.google.com.ua/>
6. Mohan G. Structural Adjustment: Theory, Practice and Impacts / by Giles Mohan, Ed Brown, Bob Milward and Alfred B. Zack-Williams. – London: Routledge, 2013. – 215 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://books.google.com.ua/>
7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : [навч. посіб.] / Т.В. Майорова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/205-nvestitsyna-dyalnst-mayorova-tv.html>
8. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні. Проблеми регулювання : [навч. посіб.] / А.С. Музиченко. – К. : Кондор, 2005. – 406 с.
9. Радева О.Г. Амортизаційна політика в контексті механізму ефективного управління підприємством: сутність, характеристика та проблеми / О.Г. Радева // Молодий вчений. – 2014. – № 12(15). – С. 70–73.
10. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset / by Aswath Damodaran. Third Edition. Wiley Finance Series, 2012. – 973 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode : <https://books.google.com.ua/>
11. Дугієнко Н.О. Амортизаційна політика як напрямок державного регулювання інвестиційної діяльності / Н.О. Дугієнко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1(3). – С. 45–51.
12. Майорова Т.В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні : [монографія] / Т.В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2013. – 332 с.
13. Stowell D. Investment Banks, Hedge Funds and Private Equity / by David Stowell. Second Edition. USA: Elsevier, 2013. – 645 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode : <https://books.google.com.ua/>
14. Мітал О.Г. Державне регулювання розвитку інвестиційного потенціалу України : автореф. дис. ... канд. економічних наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.Г. Мітал. – Чернігів : Чернігівський держ. ін-т економіки і управління, 2013. – 21 с.
15. Подлевський А.А. Податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / А.А. Подлевський, Н.Ю. Перев'язко // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. XVII. – № 4. – С. 48–56.
16. Мних С.В. Економічний аналіз : [підручник] / С.В. Мних. – К. : Знання, 2011. – 630 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1663111641846/ekonomika/ekonomichniy_analiz
17. Петухова О.М. Інвестування : [навч. посіб.] / О.М. Петухова. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 336 с.
18. Щукін Б.М. Інвестування : [курс лекцій] / Б.М. Щукін. – К. : МАУП, 2004. – 216 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-23.htm
19. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : [монографія] / Ю.В. Кіндзерський ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2013. – 536 с.
20. Корецький О.М. Податкова політика як один із важелів інвестиційної діяльності держави / О.М. Корецький // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». – 2011. – Вип. 3. – С. 265–270.
21. Цуркан І.М. Податковий механізм стимулювання інвестиційної діяльності підприємств гірничо-металургійного комплексу України / І.М. Цуркан, І.Ю. Герасимова // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2014. – № 2. – С. 135–142.
22. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №№ 13–17. – Ст. 112 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
23. Froot K.A. Foreign Direct Investment / by Kenneth A. Froot. – National Bureau of Economic Research, 2008. – 297 p. [Electronic recourse]. – Accessed mode : <https://books.google.com.ua/>
24. Salacuse J.W. The Three Laws of International Investment: National, Contractual, and International Frameworks for Foreign Capital / by Jeswald W. Salacuse. First Edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2013. – 439 p. [Electronic recourse] – Accessed mode : <https://books.google.com.ua/>
25. Клімова І.Г. Система інтересів учасників інвестиційного процесу / І.Г. Клімова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 3. – С. 2–5.
26. Руденко О.С. Зарубіжний досвід залучення іноземних інвестицій в економіку України / О.С. Руденко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія «Економічні науки». – 2012. – Вип. 125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/37.pdf
27. Гаврилюк О.В. Пряме іноземне інвестування у світогосподарських процесах : автореф. дис. ... док. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / О.В. Гаврилюк. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 1999. – 30 с.

Аннотация. В статье рассмотрен характер взаимодействия спроса и предложения на инвестиционном рынке. Подчеркнута необходимость вмешательства государства в отношения участников инвестиционного рынка. Определена сущность государственного регулирования инвестиционного процесса. Исследован порядок применения государственных институтами регулятивных инструментов влияния на отношения участников инвестиционного рынка. Даны предложения по применению государством стимулирующих инструментов влияния на инвестиционный процесс.

Ключевые слова: инвестиционный рынок, инвестиционный процесс, государственное регулирование инвестиционного процесса, инвестиционная политика, институционально-организационный механизм государственного регулирования инвестиционного процесса.

Summary. In the article there was considered the nature of the supply and demand interaction at the investment market. There was emphasized the necessity of state interference in the investment market participants' relations. There was defined the essence of the state regulation of investment process. There was studied the procedure of regulatory instruments application for the influence on investment market participants' relations by the state institutes. There were given the suggestions to use the stimulating instruments of influence on the investment process by the state.

Key words: investment market, investment process, state regulation of investment process, investment policy, institutional and organizational mechanism of state regulation of investment process.

УДК 336.221.2

Кашлаков О. І.

аспірант

Класичного приватного університету

Kashlakov O. I.

Postgraduate Student

Classic private university

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

THEORETICAL, METHODOLOGICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE STUDY OF THE STATE OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT OF UKRAINE

Анотація. У статті досліджено сучасний стан малого підприємництва в Україні в розрізі соціально-економічного розвитку на основі використання статистичних методів дослідження, зокрема інтегрального оцінювання. Підтверджено кризове становище суб'єктів малого підприємництва в 2014 р. за даними побудованих індексів соціального та економічного розвитку. Досліджено негативний вплив інфляції на результати діяльності малого підприємництва, у результаті розрахунків індекси соціально-економічного розвитку продемонстрували майже нульові значення. Запропоновано заходи щодо компенсації інфляційного впливу на результати діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні шляхом індексації порогових значень доходів для окремих груп платників єдиного податку та диференціювання податкових ставок відповідно до рівня податкового ризику за видами економічної діяльності.

Ключові слова: мале підприємництво, індекс, соціально-економічний розвиток, інфляція, індексація, податкові ставки.

Вступ та постановка проблеми. Згідно з даними щорічної оцінки ділового клімату для середнього та малого бізнесу, станом на 2015 р. перешкодами для розвитку стали: наслідки воєнного конфлікту, політична та податкова нестабільність, складність адміністрування податків, несприятлива кон'юнктура на ринках, низька ліквідність, дороге кредитування, регуляторний тиск та корупція, недосконале валютне регулювання, інфляція, нестача кваліфікованих кадрів та виробничих потужностей, неефективність державного регулювання [1]. Зумовлене суттєво знизило рівень ділової активності суб'єктів малого підприємництва, що актуалізує завдання оцінювання та передбачення можливих перспектив розвитку для обґрунтування шляхів забезпечення ефективної регуляторної політики держави означених проблемних питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку малого підприємництва України займалися такі вчені, як: З. Варналій, А. Виноградська, О. Ганенко, М. Горинський, Я. Жаліло, М. Комар, Е. Лавренчук, Н. Назаренко, В. Турчак, О. Піскунова, Н. Рудь, О. Ткачук та ін. Нові фактори існування суб'єктів малого підприємництва зумовлюють суттєві зміни в їх діяльності, що доводить доцільність подальших досліджень основних показників їх розвитку.

Метою даної роботи є дослідження сучасного стану малого підприємництва в Україні в розрізі соціально-економічного розвитку. Згідно з поставленою метою, було визначено такі завдання:

– узагальнити та проаналізувати динаміку показників соціального та економічного розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні;